

Gazdaságtörténeti fordulópontok és tematikus változások a *Külgazdaság* cíkcímeiben: feltáró összevetés, 1972–2025

SASVÁRI PÉTER*

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a magyar gazdaságtörténet előzetesen kijelölt fordulópontjai időben egybeesnek-e a Külgazdaság folyóirat cíkcímeiben azonosítható tematikus változásokkal. Az elemzés az MTMT-ben nyilvántartott, 1972 és 2025 között megjelent 1821 cikk címére épül. A közleményeket magyar és angol kulcsszavak alapján tíz tématerülethez rendelte; egy cikk több kategóriába is kerülhetett. A történeti fordulópontok környezetében bekövetkező változásokat 86 tématerület-év pár időablakos összehasonlításával vizsgálta, majd a nyers éves részesedési idősorokon PELT-alapú töréspontkeresést végzett. Mindkét elemzési ág eredményeit 5000 ismétléses permutációs teszttel vetette össze a véletlen alapszinttel. A leíró eredmények történetileg értelmezhető átrendeződéseket jeleztek: a rendszerváltás és gazdasági átmenet témája 1990 és 1994 között, az európai uniós integráció 1995 és 2007 között, míg a gazdaságpolitika és a monetáris politika a későbbi időszakokban ért el magasabb részesedést. Az 1991/1992-es évhatárt öt tématerület éves idősorában azonosította az algoritmus. Ugyanakkor egyik permutációs vizsgálat sem eredményezett 0,05-nél alacsonyabb empirikus p-értéket. Az eredmények ezért nem igazolják, hogy a történeti fordulópontok és a cíkcímek tematikus változásai között a véletlen egybeesésen túlmutató, rendszeres időbeli kapcsolat állna fenn. A feltárt mintázatok leíró és hipotézisképző jellegűek; értelmezésüket a kizárólag címekre épülő, részlegesen validált kulcsszóbesorolás korlátozza.

* Sasvári Péter habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kiberbiztonsági és e-Közigazgatási Tanszék, Budapest és Miskolci Egyetem, Gépészmérnöki és Informatikai Kar, Informatikai Intézet, Miskolc. E-mail: Sasvari.Peter@uni-miskolc.hu ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4031-4843>

A kézirat 2026. augusztus 21-én érkezett a Külgazdaság szerkesztőségébe.

<https://doi.org/10.47630/KULG.2026.70.7-8.3>

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: N01, N14, C15, C22.

Kulcsszavak: Külgazdaság; gazdaságtörténeti periodizáció; tematikus változás; cikkcímek; töréspontkeresés; permutációs teszt.

Abstract

Turning Points in Hungarian Economic History and Thematic Change in Külgazdaság Article Titles: An Exploratory Analysis, 1972–2025

PÉTER SASVÁRI

This study examines whether preselected turning points in Hungarian economic history temporally coincide with thematic changes identifiable in the titles of articles published in the periodical *Külgazdaság*. The analysis draws on the titles of 1,821 articles published between 1972 and 2025 and indexed in the Hungarian Scientific Bibliography (MTMT). Articles were assigned to ten thematic areas using Hungarian- and English-language keywords; individual articles could be assigned to multiple categories. Changes around the historical turning points were examined through time-window comparisons covering 86 topic–year pairs, followed by PELT-based changepoint detection applied to the raw annual time series of thematic shares. The results of both analytical approaches were compared with chance baselines using permutation tests with 5,000 iterations. The descriptive findings reveal several historically interpretable shifts: systemic transformation and economic transition reached their highest share in 1990–1994, and integration in the European Union in 1995–2007, while economic policy and macroeconomics, as well as monetary policy, became more prominent in later periods. The algorithm identified the 1991/1992 boundary in the annual time series of five thematic areas. However, neither permutation test yielded an empirical p-value below 0.05. The findings therefore provide no evidence of a systematic temporal association between historical turning points and thematic changes in article titles beyond what could occur by chance. The observed patterns should be interpreted as descriptive and hypothesis-generating; their interpretation is limited by the title-only, partially validated keyword classification.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: N01, N14, C15, C22.

Keywords: Külgazdaság; economic-history periodization; thematic change; article titles; changepoint detection; permutation tests.

---

1. Bevezetés

A tudományos és szakmai folyóiratok hosszabb időszakot átfogó közleményállománya betekintést nyújthat abba, hogyan változik egy szakterület problémavilága, fogalomhasználata és tematikus szerkezete. A bibliometriai és tudományterképezési megközelítések széles körben alkalmazott eszközök a tudományterületek szerkezetének és időbeli átalakulásának feltárására (Zupic & Čater, 2015; Donthu et al., 2021). A nemzetközi szakirodalomban a longitudinális tematikus elemzések arra is rámutattak, hogy a publikációkban megjelenő témák hosszabb időtávon átrendeződhetnek, illetve egyes kutatási irányok előtérbe kerülhetnek vagy visszaszorulhatnak (Cobo et al., 2011; Han, 2020). A publikált cikkek témái azonban nem tekinthetők a külső gazdasági események közvetlen tükörképének, mivel alakulásukat a szerzői közösség összetétele, a szerkesztési gyakorlat és a folyóirat szakmai profilja is befolyásolja. A történeti fordulópontok és a folyóiratok tematikus változásai közötti időbeli kapcsolat ezért empirikusan vizsgálendő kérdés.

A *Külgazdaság* 1972 és 2025 közötti cikkállománya több mint öt évtized magyar és nemzetközi gazdasági, valamint gazdaságpolitikai változásait kíséri végig. A vizsgált időszak magában foglalja többek között a köölajválságokat, a rendszerváltást, az európai uniós integrációt, a globális pénzügyi válságot, a koronavírus-járványt és a legutóbbi geoökonómiai átalakulásokat. A cikkcímek a közlemények tartalmának szükségképpen korlátozott, ugyanakkor a teljes időszakban egységesen rendelkezésre álló indikátorai. A jelen kutatás előkészítése során nem azonosítottunk olyan korábbi vizsgálatot, amely a *Külgazdaság* több mint öt évtizedes cikkállományának tematikus változásait előzetesen kijelölt gazdaságtörténeti fordulópontokkal és az idősorokból algoritmikusan azonosított töréspontokkal együttesen vetette volna össze. A tanulmány újszerűségét ezért elsősorban a gazdaságtörténeti periodizáció és az adatvezérelt töréspontkeresés összekapcsolása, valamint az ezek közötti időbeli megfelelés statisztikai értékelése adja. Aktualitását pedig az indokolja, hogy a folyóirat mára olyan hosszú és egységesen vizsgálható idősort kínál, amelyben a rendszerváltástól az európai integráción át a legutóbbi globális válságokig több, egymástól eltérő természetű gazdaságtörténeti változás tematikus lenyomata is összehasonlítható.

A tanulmány két, egymással összefüggő kérdésre keres választ. Egyrészt azt vizsgálja, hogy az előzetesen kijelölt gazdaságtörténeti fordulópontok környezetében megváltozik-e az egyes tématerületekhez sorolt cikkcímek aránya. Másrészt azt elemzi, hogy a címek éves tematikus idősoraiból statisztikai eljárással azonosított

töréspontok közelebb helyezkednek-e el a történeti fordulópontokhoz, mint ami véletlenszerű egybeesés esetén várható.

Az elemzés ennek megfelelően a történeti eseményekből kiinduló deduktív korszakolást a cíkcímek éves idősoraiból kiinduló, induktív töréspontkereséssel kapcsolja össze. A címek tematikus besorolása előre meghatározott kulcsszólistára épül, a történeti és az algoritmikusan azonosított töréspontok kapcsolatát pedig permutációs tesztekkel értékeljük. A vizsgálat az előzetesen meghatározott fordulópontok körüli időablakos összehasonlítást a nyers éves tematikus idősorokon alkalmazott PELT-alapú töréspontkereséssel egészíti ki, és mindkét elemzési ág eredményeit 5000 ismétléses permutációs teszttel veti össze a véletlen egybeesésekből adódó alapszinttel. A tanulmány célja nem oksági kapcsolat igazolása vagy a közlemények teljes tartalmi elemzése, hanem annak feltárása, hogy a gazdaságtörténeti fordulópontok és a cíkcímekben megjelenő tematikus változások között kimutatható-e a véletlen egybeesésen túlmutató időbeli megfelelés.

A tanulmány következő része bemutatja az elemzés elméleti háttérét és a vizsgálat alapjául szolgáló gazdaságtörténeti periodizációt, majd ismerteti az adatbázist, a tematikus besorolás és a statisztikai vizsgálatok módszertanát. Ezt követően a leíró időszakok összehasonlítások, az időablakos vizsgálat és a PELT-alapú töréspontkeresés eredményeit közöljük, végül pedig összefoglaljuk a kutatás fő következtetéseit és módszertani korlátait.

2. Elméleti háttér

A gazdaságtörténeti korszakolás olyan elemzési eszköz, amely a folyamatos történeti változásokat meghatározott ismérvek alapján elkülöníthető időszakokra bontja. A korszakhatárok nem tekinthetők teljesen objektív és minden vizsgálati célra egyformán érvényes időpontoknak, mivel kijelölésük függ attól, hogy az elemzés milyen gazdasági, társadalmi vagy intézményi folyamatokra összpontosít. A periodizáció ezért egyszerre tükrözi a folytonosságról és a változásról alkotott elméleti feltevéseket, valamint az adott kutatás célját (Green, 1995).

A folyóiratok tematikus szerkezete a közleményekben előforduló kifejezések gyakorisága és kapcsolatai alapján vizsgálható. A szövegalapú bibliometriai megközelítések abból indulnak ki, hogy a tudományos közleményekben használt szavak időbeli változása jelezheti egy szakterület problémáinak és fogalomhasználatának átalakulását (Callon et al., 1983). A cíkcímek a teljes szövegnél lényegesen szűkebb információtartalommal rendelkeznek, ugyanakkor hosszabb időszakban egységesen

összehasonlítható indikátort biztosíthatnak. A címek alapján azonosított változások ezért tematikus jelzéseknek tekinthetők, nem pedig a gazdasági eseményekre adott szakmai reakciók teljes körű bizonyítékainak.

A történeti fordulópontok és a tematikus változások kapcsolatának vizsgálatában két, egymást kiegészítő megközelítés alkalmazható. A deduktív megközelítés előzetesen kijelölt, eseménytörténeti alapon meghatározott fordulópontokat vet össze a megfigyelt tematikus adatokkal. Az induktív megközelítés ezzel szemben magából az idősből, statisztikai eljárással azonosítja azokat a határokat, amelyek mentén megváltozik az adatok szerkezete. A két megközelítés eredményeinek egybeesése erősítheti egy lehetséges történeti-tematikus kapcsolat hipotézisét, eltérésük pedig arra utalhat, hogy az előzetesen kijelölt fordulópont nem jelenik meg egyértelműen a vizsgált időszokban. A jelen tanulmányban ugyanakkor a két megközelítés nem tekinthető teljesen függetlennek, mivel mindkettő ugyanazon folyóirat cíkcímeire és ugyanarra a cím szerinti témabesorolásra épül.

Az induktív vizsgálathoz alkalmazott PELT (Pruned Exact Linear Time) algoritmus az idősor olyan pontjait azonosítja, amelyek mentén az adatok szegmensekre bontása az alkalmazott költségfüggvény és büntetőparaméter mellett javítja a modell illeszkedését. Az algoritmus költségfüggvény-optimalizálást végez, önmagában azonban nem teszteli, hogy a detektált töréspontok statisztikailag szignifikáns kapcsolatban állnak-e az előzetesen kijelölt történeti eseményekkel (Killick et al., 2012; Truong et al., 2020). Ennek értékelésére a tanulmány külön permutációs tesztet alkalmaz.

2.1. A vizsgálat alapjául szolgáló korszakolás

Az 1. táblázatban bemutatott periodizáció az 1972 és 2025 közötti időszakot nyolc közös fordulóponttal – 1982, 1989/1990, 1995, 2004, 2008, 2010, 2020 és 2022 – kilenc korszakra bontja. A korszakhatárokat előzetesen, a magyar gazdaságot érintő fontosabb külső és belső változások alapján jelöltük ki; azok nem a *Külgazdaság* cíkcímeinek statisztikai elemzéséből származnak. A periodizáció célja nem a magyar gazdaságtörténet új, általános érvényű korszakolásának megalkotása, hanem a folyóirat tematikus változásainak leíró bemutatásához szükséges egységes időbeli keret kialakítása.

A kijelölt korszakhatárok többek között a kőolajválságokhoz, az IMF-csatlakozáshoz, a rendszerváltáshoz, az európai uniós integrációhoz, a globális pénzügyi válsághoz és a koronavírus-járványhoz kapcsolódnak. Bod (2019) az 1989 és 2019 közötti magyar gazdaságpolitika alakulását a rendszerváltás és stabilizáció, az EU-

csatlakozásra való felkészülés, valamint a válság utáni modellváltás szakaszaiban értelmezi. Kaposi (2002) gazdaságtörténeti összefoglalása a rendszerváltást és az európai integráció irányába történő átalakulást meghatározó történeti folyamatként mutatja be. A kétszintű bankrendszer 1987. évi bevezetése ugyancsak fontos intézményi változást jelentett a rendszerváltást megelőző időszakban (Pénziránytű Alapítvány, é. n.).

1. táblázat

A vizsgálat alapjául szolgáló korszakolás

Időszak	Gazdaságtörténeti értelmezés	Kiemelt témák
1972–1981	A reformszocializmus korrekciója, valamint az első és második kőolajválság hatásai; külgazdasági alkalmazkodás és növekvő eladósodás.	külkereskedelem, fejlődő országok, vállalati reform, monetáris rendszer, adósság
1982–1989	Az IMF-csatlakozás (1982) utáni időszak: nyugati pénzügyi nyitás, intézményi reformok (köztük a kétszintű bankrendszer 1987. évi bevezetése) a rendszerváltás előestéjén.	monetáris rendszer, világpiacon alkalmazkodás, intézményi reformok, vállalati előkészítés
1990–1994	Rendszerváltás, transzformációs visszaesés, tulajdonosi és piaci intézmények kiépítése.	privatizáció, vállalati átalakulás, külkereskedelmi orientációváltás
1995–2003	Stabilizáció, tömeges privatizáció, WTO-OECD-integráció és EU-csatlakozási felkészülés	fiskális politika, versenyképesség, EU-integráció, befektetések
2004–2007	EU-tagság, belső piaci és agrárpiaci integráció, felzárkózás és költségvetési egyensúlytalanság.	EU, agrárgazdaság, versenyképesség, fiskális politika
2008–2009	Globális pénzügyi és magyar finanszírozási válság.	monetáris rendszer, költségvetés, makrogazdaság
2010–2019	Válság utáni gazdaságpolitikai modellváltás, erősebb állami szerep és új monetáris eszközök.	gazdaságpolitika, pénzügyek, vállalati tulajdon, EU-konfliktusok
2020–2021	Koronavírus-járvány, gazdasági leállások és rendkívüli fiskális-monetáris beavatkozások.	makrogazdaság, ellátási láncok, válságkezelés
2022–2025	Háború, energiaválság, infláció, szankciók és geoeconómiai áttrendeződés	kereskedelem, monetáris és fiskális politika, élelmiszerpiacok, beruházások

Forrás: Saját szerkesztés, Bod (2019), Kaposi (2002) és a Pénziránytű Alapítvány (é. n.) alapján; a korszakolás a vizsgálat előzetesen kialakított munkahipotézise.

A periodizáció nem egy, kifejezetten e tanulmány számára végzett szisztematikus szakirodalmi feltárás eredménye, ezért korszakhatárait nem tekintjük előzetesen igazolt tematikus töréspontoknak. Az egységes korszakolást a 4.1. alfejezet leíró összehasonlításaihoz alkalmazzuk. A statisztikai vizsgálatok tényleges bemenetét nem közvetlenül ezek a közös korszakhatárok, hanem a 2. táblázatban bemutatott, témaerületenként meghatározott fordulópont-javaslatok alkotják.

2.2. Témaerületenként meghatározott fordulópont-javaslatok

A gazdaságtörténeti események hatása nem feltétlenül azonos időpontban és azonos módon jelenik meg valamennyi témaerületen. A rendszerváltás például eltérő időbeli folyamatot jelenthetett a vállalati tulajdonviszonyok, a monetáris intézményrendszer, a külkereskedelem és a nemzetközi gazdasági jog szempontjából. Az egységes, leíró célú korszakolást ezért témaerületenként meghatározott fordulópont-javaslatokkal egészítettük ki.

A 2. táblázatban szereplő évszámok és évtartományok az egyes témák szempontjából relevánsnak tekintett gazdasági, gazdaságpolitikai és intézményi eseményekhez kapcsolódnak. Ezek alkotják az időablakos összehasonlítás és a PELT által detektált töréspontokkal végzett összevetés történeti viszonyítási alapját. A megadott időpontok előzetesen kialakított munkahipotézisek, nem pedig statisztikai eljárással azonosított vagy bizonyítottaknak tekintett tematikus törések.

A felsorolt események jelentősége, időtartama és várható tematikus hatása nem tekinthető azonosnak. A vizsgálat ezért nem maguknak a történeti eseményeknek az érvényességét vagy jelentőségét teszteli, hanem azt értékeli, hogy környezetükben kimutatható-e változás a megfelelő témaerülethez sorolt cikkek arányában. Az évtartományok egyedi tesztévékké alakításának szabályait a 3.3. alfejezet ismerteti.

A statisztikai vizsgálatban alkalmazott tématerületi fordulópont-javaslatok

Téma	Elsődleges időpontok	Értelmezés
Rendszerváltás és gazdasági átmenet	1982; 1987; 1988–1990; 1991–1992; 1995; 2004	IMF-esatlakozás; kétszintű bankrendszer; társasági és átalakulási törvények; rendszerváltás és KGST-megszűnés; stabilizáció; EU-tagság.
Nemzetközi kereskedelem és versenyképesség	1973; 1979; 1982; 1991; 1995–1996; 2004; 2008; 2020; 2022	Kóolajválságok; külső eladósodás; keleti piacok összeomlása; WTO- és OECD-tag-ság; EU belső piac; globális válság; ellátási láncok; szankciók.
Költségvetési és fiskális politika	1982; 1995; 2001–2002; 2006; 2008; 2010–2011; 2020; 2022	Adósságkényszer; Bokros-csomag; fiskális expanszió; konvergenciaprogram; IMF–EU-program; új fiskális politika és adósságszabály; pandémiás költekezés; energia- és inflációs válság.
Monetáris politika és pénzügyi rendszer	1982; 1987; 1991; 1995; 2001; 2008; 2013; 2015; 2020; 2021–2022	IMF; kétszintű bankrendszer; jegybanki függetlenség; eszűs leértékelés; inflációs célkövetés; pénzügyi válság; új jegybanki eszközök; devizahitelek forintosítása; pandémia; inflációs szigorítás.
Vállalati gazdaságtan és privatizáció	1988–1990; 1992; 1995–1997; 2004; 2008–2009; 2010–2014; 2020–2022	Gazdasági társaságok és állami vállalatok átalakulása; kényszerátalakulás; tömögös privatizáció; EU-piac; vállalati válság; állami tulajdon tényterése; stratégiai ágazatok felértékelődése.
Európai uniós integráció	1991; 1994; 1998; 2003; 2004; 2007; 2009; 2011; 2020–2022; 2024	Európai megállapodás; tagsági kérelem; tárgyalások kezdete; népszavazás és esatlakozási szerződés; EU-tagság; Schengen; Lisszaboni Szerződés; magyar elnökségek; helyreállítási és jogállamisági viták.
Agrárgazdaság és élelmiszerpiacok	1973 és 1979; 1989–1992; 1995; 2004; 2007; 2014; 2020; 2022–2023	Világpiaci élelmiszer- és energiahatások; kárpótlás és szövetkezeti átalakulás; WTO; közös agrárpolitika-tagság; uniós támogatási ciklusok; zöldátmenet; pandémia; háború, aszály, élelmiszer-infláció és új közös agrárpolitika.
Nemzetközi gazdasági jog és befektetésvédelem	1988–1989; 1991; 1995–1996; 2004; 2009; 2015–2018; 2020; 2022	Külföldi befektetések és társasági jog; társulás és kétoldalú beruházásvédelmi egyezmények; WTO–OECD; uniós jog; EU közös befektetéspolitika; ISDS-viták (Investor-state Dispute Settlement), Achmea-ítélet; EU-n belüli BIT-ek (Bilateral Investment Treaty) lezárása; biztonsági és szankciós szempontok.

Téma	Elsődleges időpontok	Értelmezés
Fejlődő országok és globális gazdaság	1973–1974; 1982; 1989–1991; 1997–1998; 2001; 2008; 2013; 2015; 2020; 2022	Kóliaiválság és új világ gazdasági rend; adósságválság; kétpólusú rendszer megszűnése; ázsiai és orosz válság; Kína WTO-tagsága; globális válság; Övezet és Út; SDG-k és migráció; pandémia; geopolitika; geopolitika; geopolitika.
Gazdaságpolitika és makrogazdaság	1973; 1979–1982; 1989–1993; 1995; 2001–2002; 2006; 2008–2009; 2010; 2013; 2020; 2022–2023	Kölajár- és adósságok; transzformációs visszaesés; stabilizáció; fiskális fordulatok; globális válság; gazdaságpolitikai modellváltás; növekedési fordulat; pandémias recesszió; inflációs és energiaválság.

Forrás: Saját szerkesztés; a vizsgálat előzetesen kialakított, szakirodalommal kontextualizált munkahipotézise, tématerületenkénti bontásban.

3. Módszertan

A vizsgálat két, egymást kiegészítő eljárásra épül. Az időablakos összehasonlítás azt méri, hogy az előzetesen kijelölt, tématerületi gazdaságtörténeti fordulópontok környezetében megváltozott-e a cíkcímek tematikus összetétele. A PELT-alapú elemzés ezzel szemben a tematikus idősorokból algoritmikusan azonosít töréspontokat, majd ezek időbeli elhelyezkedését veti össze a történeti fordulópont-javaslatokkal. Mindkét eljárásnál permutációs teszttel határoztuk meg a véletlen egybeesések összehasonlítási alapszintjét.

3.1. Adatforrás és elemzési egység

Az elemzés alapját a *Külgazdaság* folyóirathoz tartozó MTMT-export képezi. Az adatbázis összesen 1839 darab, 1972 és 2026 között megjelent, az MTMT-ben cikként nyilvántartott közleményt tartalmaz. Mivel a 2026. évi adatok a vizsgálat időpontjában még nem voltak teljesek, ezt az évet az időbeli elemzésekből kizártuk. A vizsgált adatállomány így 1821 darab, 1972 és 2025 között megjelent cikkből áll.

Az elemzési egységet az egyes közlemények képezték, a tematikus besorolás pedig kizárólag a címekben előforduló kifejezésekre épült. A címeket tíz, előzetesen meghatározott tématerület szerint osztályoztuk. Egy közlemény több tématerülethez is kapcsolódhatott, ha címében több kategória kulcsszavai is megjelentek.

Az egyes tématerületek éves részesedését az adott témához sorolt cikkek száma és az adott évben megjelent valamennyi cikk száma közötti hányadosként határoztuk meg. A nevező tehát a tematikusan be nem sorolt közleményeket is tartalmazta. A többszörös besorolás miatt ugyanakkor a tíz tématerület részesedéseinek összege meghaladhatta a 100 százalékot.

3.2. A címek tematikus besorolása és ellenőrzése

A cím szerinti témabesorolás a tíz tématerülethez rendelt, előzetesen rögzített, magyar és angol kifejezéseket tartalmazó kulcsszólistán alapult. A címeket és a kulcsszavakat kisbetűsítve hasonlítottuk össze, az egyezést pedig részszóalapú kereséssel állapítottuk meg. A keresés nem alkalmazott ékezetnormalizálást, morfológiai elemzést vagy szótövezést. A teljes kulcsszólistát és az egyeztetés részletes szabályait az 1. melléklet tartalmazza.

Ha egy címben több tématerület kulcsszavai is előfordultak, akkor a közleményt valamennyi érintett témához hozzárendeltük. A kulcsszótalálattal nem rendelkező közlemények technikai maradékkategóriába kerültek. Ez a kategória önálló tématerületként nem szerepelt az elemzésben, az ide tartozó közlemények azonban részei maradtak az éves összes cikkszámnak, így a tematikus részesedések nevezőjében megjelentek.

A kódolás kézi ellenőrzése kizárólag a *Rendszerváltás és gazdasági átmenet* tématerület 1972–1981 közötti találataira terjedt ki. Az ellenőrzés során megállapítottuk, hogy a „kgst” kulcsszó olyan, a KGST-n belüli rutinszerű gazdasági együttműködésről szóló cikkeket is ehhez a témához sorolt, amelyek nem kapcsolódtak a szervezet megszűnéséhez vagy átalakulásához. A kulcsszót ezért a KGST megszűnésére, összeomlására vagy reformjára utaló összetett kifejezésekre szűkítettük. A korrekció nyomán a *Rendszerváltás és gazdasági átmenet* tématerület 1972 és 1981 közötti részesedése 7,4 százalékról 0,0 százalékra csökkent.

Mivel a kézi ellenőrzés kizárólag erre az egy tématerületre és időszakra terjedt ki, a további kilenc tématerület kódolása nem tekinthető teljes körűen validáltnak. Ez különösen a többféle összefüggésben előforduló, tág jelentésű kulcsszavak esetében jelent módszertani kockázatot.

3.3. A fordulópont-javaslatok vizsgálati éveinek meghatározása

A 2. táblázat több helyen egyetlen időpont helyett évtartományokat közöl, például 1988–1990-et vagy 1995–1996-ot. Az időablakos elemzés minden fordulópont-javaslatához egy meghatározott vizsgálati évet, valamint az ahhoz tartozó vizsgálati és bázisidőszakot rendel. Ezért az évtartományokból egy, hosszabb tartományok esetében pedig két vizsgálati évet jelöltünk ki. Az 1988–1990 közötti tartományból például 1988-at és 1989-et, az 1995–1996 közötti tartományból pedig 1995-öt választottuk ki. A kiválasztott évhez rendelt $-1/+2$ éves vizsgálati ablak így a tartomány szomszédos éveinek jelentős részét is lefedi.

A vizsgálati évek kijelölése nem minden évtartomány esetében azonos, előzetesen rögzített szabály szerint történt. Az egy vagy két év kiválasztása ezért részben kutatói mérlegelésen alapult, ami a vizsgálat módszertani korlátja.

Külön kezelést igényelt az 1973-as javasolt év, amely négy tématerületnél szerepelt. Az ehhez tartozó 1967–1971 közötti bázisidőszak teljes egészében megelőzi az adatállomány 1972-es kezdőévet, ezért az 1973-as évet valamennyi érintett

tématerületnél kizártuk az időablakos elemzésből. Az átalakítások után összesen 86 ténylegesen tesztelt tématerület-év pár képezte az időablakos összehasonlítás és a permutációs vizsgálatok történeti viszonyítási alapját.

3.4. Az időablakos összehasonlítás

Minden vizsgált fordulópontévet b -vel jelöltünk. Az adott tématerület részesedését a fordulópont körüli, $[b-1, b+2]$ közötti négyéves vizsgálati ablakban vetettük össze az azt közvetlenül megelőző, $[b-6, b-2]$ közötti ötéves bázisidőszak részesedésével. A részesedést mindkét időablakban az adott témához sorolt cikkek száma és az időablakban megjelent valamennyi cikk száma közötti hányadosként számítottuk ki.

A fordulópont körüli tematikus elmozdulást a két időszak részesedésének különbségeként határoztuk meg:

$$\Delta = \text{a vizsgálati ablak tematikus részesedése} - \text{a bázisidőszak tematikus részesedése.}$$

A Δ értékét százalékpontban fejeztük ki. Pozitív értéke azt jelzi, hogy az adott téma részesedése a fordulópont körüli időszakban magasabb volt, mint az azt megelőző ötéves bázisidőszakban; negatív értéke a részesedés csökkenését mutatja.

Ha a vizsgálati ablak túlnyúlt 2025-ön, a számításhoz csak a rendelkezésre álló éveket használtuk fel. Az idősor végén elhelyezkedő fordulópontok vizsgálati időszaka ezért rövidebb lehetett a négyéves ablaknál. Ugyanezt a szabályt alkalmaztuk a permutációs tesztben kisorsolt, idősor végi évekre is.

3.5. A tematikus elmozdulások leíró kategóriái

A Δ -értékeket négy leíró kategóriába soroltuk (3. táblázat). A küszöbértékeket az adatok áttekintése után, utólagosan határoztuk meg, ezért a kategóriák és a hozzájuk kapcsolódó statisztikai összevetések feltáró jellegűek. A kategóriák önmagukban nem jelentenek statisztikai igazolást; megfigyelt gyakoriságukat külön permutációs tesztrel vetettük össze a véletlen alapszinttel.

Az időablakos összehasonlítás leíró minősítési kategóriái

Kategória	Küszöbérték (Δ , százalékpont)
Nagy pozitív elmozdulás	$\Delta \geq +5$
Mérsékelt pozitív elmozdulás	$+2 \leq \Delta < +5$
Érdemi elmozdulás nem látható	$-2 < \Delta < +2$
Negatív elmozdulás	$\Delta \leq -2$

Forrás: Saját, utólagos, adatvezérelt kategorizálás.

3.6. PELT-alapú töréspontkeresés

Az algoritmikus töréspontkeresést tématerületenként, az 1972–2025 közötti nyers éves részesedési idősorokon végeztük el. A hároméves mozgóátlagot kizárólag az eredmények ábrázolásához használtuk; a PELT-eljárás bemenetét a simítatlan éves idősorok képezték.

A számításhoz a Python ruptures csomagjában megvalósított PELT-eljárást alkalmaztuk a következő rögzített paraméterekkel: model = „rbf”, min_size = 2, jump = 5 és pen = 3. Az rbf beállítás kernelalapú költségfüggvényt alkalmaz, a min_size a minimális szegmenshosszt, a jump a vizsgált lehetséges töréspontok közötti lépésközt, a pen pedig a szegmentáció összetettségét szabályozó büntetőparamétert határozza meg. A büntetőparaméter különböző értékei mellett nem végeztünk szenzitivitásvizsgálatot.

Az eljárás által visszaadott utolsó szegmensvégeindex a teljes idősor végét jelöli, ezért azt nem tekintettük belső töréspontnak, és az eredmények évekké alakítása előtt eltávolítottuk. A belső töréspontindexeket két egymást követő év közötti határként értelmeztük. Egy visszaadott belső index ugyanis az új szegmens első megfigyelését jelöli, így a törés az azt megelőző és az adott év közé esik. Az 1991-es és 1992-es megfigyelés közötti törést ezért 1991/1992 formában közöljük.

Egy történeti vagy véletlenszerűen kiválasztott év és a detektált határ távolságát a határt alkotó két évhez mért abszolút eltérések kisebbségeként számítottuk. Ennek megfelelően az 1991-es és az 1992-es történeti év távolsága egyaránt nulla az 1991/1992-es határtól.

3.7. Permutációs tesztek

A véletlen egybeesések alapszintjét két, eltérő kérdésre irányuló permutációs teszttel határoztuk meg. Az első teszt azt vizsgálta, hogy az időablakos elemzésben kialakult Δ -kategóriák megfigyelt gyakorisága meghaladta-e a hasonló szerkezetű, véletlenszerű évkészletek esetében várható gyakoriságot. Minden permutációs ismételtsben tématerületenként pontosan annyi véletlen évet sorsoltunk, ahány ténylegesen tesztelt év az adott témához tartozott. A sorsolás az 1978–2025 közötti időtartományból, tématerületenként visszatevés nélkül történt. Az 1978-as alsó korlát biztosította, hogy minden kisorsolt évhez rendelkezésre álljon a Δ kiszámításához szükséges teljes öt éves bázisidőszak.

Az 5000 ismételts mindegyikében a tényleges tesztalmazsal azonos témánkénti szerkezetű, összesen 86 elemű véletlen tesztalmazt hoztunk létre, amelyre ugyanazt az időablakos számítást és kategorizálást alkalmaztuk. A véletlenszám-generátor kezdőértéke 123 volt. A teszt egyoldali, felsőfarkú próba: az empirikus p-érték azon permutációk arányát mutatja, amelyekben az adott kategória gyakorisága elérte vagy meghaladta a megfigyelt gyakoriságot.

A második teszt azt vizsgálta, hogy a PELT által algoritmikusan detektált határok közelebb helyezkedtek-e el a tématerületenként kijelölt történeti évekhez, mint a véletlenszerűen kiválasztott évkészletekhez. Tématerületenként és permutációs ismételtsenként pontosan annyi véletlen évet sorsoltunk, ahány ténylegesen tesztelt történeti év az adott témához tartozott. A sorsolás az 1972–2025 közötti időtartományból, visszatevés nélkül történt, mivel ehhez a távolságalapú összehasonlításhoz nem volt szükség megelőző bázisidőszakra.

Minden ismételtsben a detektált PELT-határok mindegyikéhez megkerestük a legközelebbi véletlen évet, majd a határonként kapott távolságokat átlagoltuk. Az 5000 ismételtshez a véletlenszám-generátor 42-es kezdőértékét használtuk. A teszt egyoldali, alsófarkú próba: az empirikus p-érték azon permutációk arányát fejezi ki, amelyekben az átlagos távolság legfeljebb akkora volt, mint a tényleges történeti évkészlet esetében. Annál a tématerületnél, amelynél a PELT nem azonosított belső töréspontot, a távolságalapú összehasonlítást nem lehetett elvégezni.

Az első permutációs teszt megőrzi a tématerületek eltérő tesztszámát és a teljes tesztalmazban belüli súlyát, az átfedő időablakokból származó függőséget azonban nem szünteti meg teljesen. Ez a korlát a megfigyelt és a permutált adatokra egyaránt vonatkozik. A két permutációs teszt eltérő kérdésre és eltérő véletlen alapszintre épül, ezért eredményeik egymással közvetlenül nem hasonlíthatók össze.

4. Eredmények

4.1. A közös fordulópontok alapján kialakított időszakok

A 4. táblázatban alkalmazott kilenc időszak határai megegyeznek az 1. táblázatban bemutatott egységes periodizáció korszakhatáraival (2.1. alfejezet). A nyolc közös fordulópontot – 1982, 1989/1990, 1995, 2004, 2008, 2010, 2020 és 2022 – valamennyi tématerületre azonos módon alkalmaztuk. Ez a korszakolás a leíró összehasonlítás előzetesen kialakított időbeli kerete, nem pedig a cíkcímek statisztikai elemzéséből származó eredmény.

A 4. táblázat azt mutatja be, hogy az egyes időszakokban megjelent valamennyi cikk mekkora hányada kapcsolódott a tíz tématerülethez. Mivel egy közlemény több tématerülethez is tartozhatott, a részesedések időszakonkénti összege meghaladhatja a 100 százalékot. A tematikusan be nem sorolt közlemények önálló kategóriaként nem szerepelnek a táblázatban, de az időszakonkénti összes cikkszám részeként a részesedések nevezőjébe beleszámítottak.

A tématerületek részesedése időszakonként eltérően alakult. Az 1972–1981 és 1982–1989 közötti időszakban a nemzetközi kereskedelem és versenyképesség rendelkezett a legnagyobb részesedéssel, miközben a fejlődő országok és a globális gazdaság témája is számottevően jelen volt. A *Rendszerváltás és gazdasági átmenet* kategória 1990–1994 között érte el legmagasabb, 16,7 százalékos részesedését, majd a későbbi időszakokban visszaszorult.

Az európai uniós integráció részesedése 1995–2003 között 21,6, 2004–2007 között pedig 23,6 százalék volt. A gazdaságpolitika és makrogazdaság témája 2008 után több időszakban is nagyobb súlyt kapott: részesedése 2008–2009 között 13,3, 2010–2019 között 16,2, 2022–2025 között pedig 17,1 százalékot ért el. A legutóbbi időszakban a monetáris politika és pénzügyi rendszer részesedése 18,1 százalékra emelkedett, ami e tématerület legmagasabb időszakai értéke. Ugyanebben az időszakban a nemzetközi kereskedelem, az európai uniós integráció, az agrárgazdaság és a nemzetközi gazdasági jog részesedése több korábbi időszak értékénél alacsonyabb volt.

A tíz téma terület százalékos részesedése a közös fordulópontok alapján kialakított időszakokban, 1972–2025

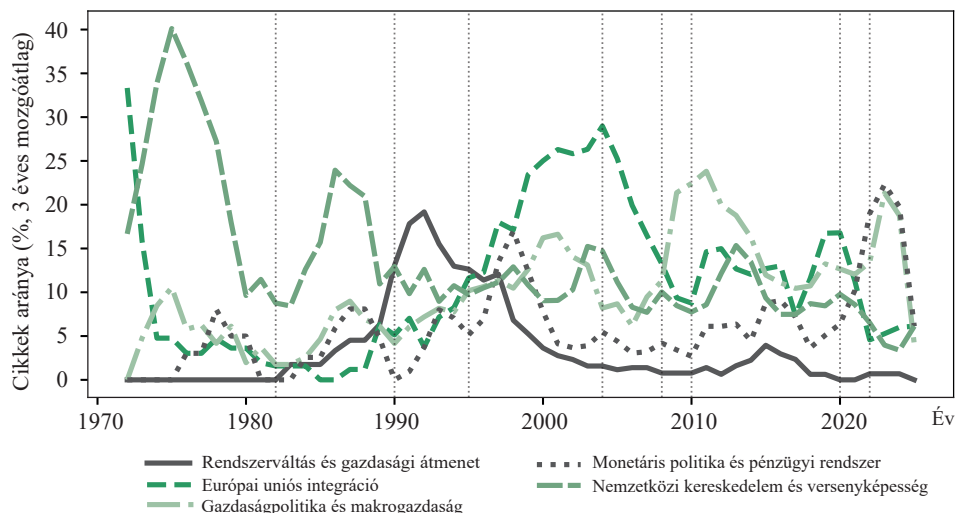
Téma terület	1972–1981	1982–1989	1990–1994	1995–2003	2004–2007	2008–2009	2010–2019	2020–2021	2022–2025
Rendszerváltás és gazdasági átmenet	0,0	2,1	16,7	5,9	1,5	0,0	1,8	0,0	0,5
Nemzetközi kereskedelem és versenyképesség	22,3	15,1	10,4	10,5	12,3	8,0	9,6	9,1	4,5
Költségvetési és fiskális politika	0,0	4,1	3,5	3,2	7,9	8,0	5,5	9,1	6,0
Monetáris politika és pénzügyi rendszer	3,3	4,1	6,2	7,1	3,9	5,3	5,7	8,0	18,1
Vállalati gazdaságtan és privatizáció	2,5	6,8	6,2	5,6	5,4	5,3	4,6	5,7	3,5
Európai unió integráció	5,0	1,4	6,9	21,6	23,6	12,0	13,0	13,6	5,5
Agrárgazdaság és élelmiszer-piacok	2,5	2,1	5,6	6,6	4,4	4,0	1,6	0,0	0,5
Nemzetközi gazdasági jog és befektetésvédelem	7,4	3,4	5,6	8,3	11,3	9,3	11,9	10,2	2,0
Fejlődő országok és globális gazdaság	13,2	10,3	2,1	6,4	4,9	5,3	4,8	3,4	3,5
Gazdaságpolitika és makrogazdaság	5,0	4,8	7,6	12,3	8,9	13,3	16,2	11,4	17,1
n (cikk)	121	146	144	408	203	75	437	88	199

Forrás: Saját számítás az MTMT-export alapján, a 2026. évi részleges adatok nélkül.

Az 1. ábra az áttekinthetőség érdekében öt kiválasztott téma terület éves részesedésének alakulását szemlélteti. A hároméves mozgóátlag kizárólag az évenkénti ingadozások vizuális mérséklését szolgálja; a PELT-alapú töréspontkeresést a simítatlan éves idősorokon végeztük.

1. ábra

**Öt kiválasztott téma terület éves százalékos részesedésének alakulása,
1972–2025**

Megjegyzés: Az ábrán hároméves mozgóátlaggal simított idősorok szerepelnek. A szaggatott függőleges vonalak a közös fordulópontokat jelölik. Az 1989/1990-es határt az ábrán az új időszak első événél, 1990-nél ábrázoltuk. A PELT-alapú töréspontkeresés a nyers éves idősorokon történt.

Forrás: Saját számítás az MTMT-export alapján.

Az ábrán fokozatos emelkedések, visszaesések és rövidebb időtávú ingadozások egyaránt megfigyelhetők; a tematikus változások nem minden esetben koncentrálnak egyetlen év környezetére. Az ábra ezért önmagában nem alkalmas a közös fordulópontok és a tematikus változások közötti kapcsolat értékelésére. Az előzetesen kijelölt téma területi fordulópont-javaslatok és a megfigyelt változások összevetését a következő két alfejezet mutatja be.

4.2. Az időablakos összehasonlítás eredményei

Az időablakos elemzésben összesen 86 tématerület-év párt vizsgáltunk meg a 3.3–3.5. alfejezetben ismertetett eljárással. Az 5. táblázat a megfigyelt Δ -kategóriák gyakoriságát hasonlítja össze a témánkénti tesztszámot megőrző permutációs eljárással meghatározott véletlen alapszinttel.

5. táblázat

A megfigyelt Δ -kategóriák gyakorisága a struktúramegőrző véletlen alapszinthez viszonyítva

Kategória	Megfigyelt (n=86)	Struktúramegőrző véletlen átlag	Empirikus p-érték
Nagy pozitív elmozdulás	10 (11,6%)	11,09 (12,9%)	0,704
Mérsékelt pozitív elmozdulás	19 (22,1%)	14,98 (17,4%)	0,131
Érdemi elmozdulás nem látható	30 (34,9%)	31,07 (36,1%)	0,648
Negatív elmozdulás	27 (31,4%)	28,86 (33,6%)	0,719

Megjegyzés: A teszt egyoldali, felsőfarkú próba. Az empirikus p-érték azon permutációk arányát mutatja, amelyekben az adott kategória gyakorisága elérte vagy meghaladta a megfigyelt gyakoriságot.

Forrás: Saját számítás az MTMT-export alapján; struktúramegőrző permutációs teszt 5000 ismétléssel (3.7. alfejezet).

A mérsékelt pozitív elmozdulások aránya a megfigyelt tesztthalmazban 22,1 százalék volt, míg a permutált tesztthalmazok átlaga 17,4 százalékot tett ki. A megfigyelt gyakorisághoz tartozó empirikus p-érték 0,131 volt, így a felsőfarkú összehasonlítás nem érte el a 0,05-ös szignifikanciaszintet. A nagy pozitív elmozdulások megfigyelt aránya 11,6 százalék volt, ami alacsonyabb a permutációs eloszlás 12,9 százalékos átlagánál. Az *Érdemi elmozdulás nem látható* és a *Negatív elmozdulás* kategória megfigyelt gyakorisága ugyancsak közel állt a permutációs átlaghoz.

Egyik kategória empirikus p-értéke sem volt 0,05-nél alacsonyabb. Az időablakos vizsgálat ezért nem szolgáltatott statisztikailag megbízható bizonyítékot arra, hogy az előzetesen kijelölt tématerületi fordulópontok környezetében a vizsgált elmozduláskategóriák – köztük a pozitív tematikus elmozdulások – a véletlenszerű évkészletek esetében várhatónál gyakrabban fordultak volna elő.

4.3. Az algoritmikusan detektált évhatarok eredményei

A nyers éves részesedési idősorokon végzett PELT-alapú elemzés a tíz téma-területből kilencnél azonosított legalább egy belső évhatar. A *Vállalati gazdaság-tan és privatizáció* tématerületnél az alkalmazott paraméterezés mellett nem jelent meg belső töréspont. A detektált évhatarokat és a tématerületenként kijelölt történeti évekhez viszonyított átlagos távolságukat a 6. táblázat mutatja be.

6. táblázat

A PELT által detektált évhatarok és a tématerületi fordulópont-javaslatokhoz viszonyított távolságuk

Tématerület	Detektált évhatar(ok)	Átlagos távolság a javasolt évektől	Véletlen bázisvo-nal átlaga	p-érték
Rendszerváltás és gazdasági átmenet	1986/1987, 2001/2002	1,00 év	2,76 év	0,227
Nemzetközi kereskedelem és versenyképesség	1991/1992	0,00 év	2,32 év	0,273
Költségvetési és fiskális politika	1991/1992	3,00 év	2,36 év	0,744
Monetáris politika és pénzügyi rendszer	1991/1992	0,00 év	1,83 év	0,326
Vállalati gazdaságtan és priva-tizáció	(nincs belső töréspont)	–	–	–
Európai uniós integráció	1991/1992	0,00 év	1,76 év	0,342
Agrárgazdaság és élelmiszerpi-acok	1991/1992, 2011/2012	2,00 év	2,37 év	0,539
Nemzetközi gazdasági jog és befektetésvédelem	2001/2002, 2021/2022	1,00 év	2,24 év	0,359
Fejlődő országok és globális gazdaság	1986/1987	2,00 év	2,04 év	0,676
Gazdaságpolitika és makrogaz-daság	1996/1997	1,00 év	1,75 év	0,579

Forrás: Saját számítás az MTMT-export alapján; PELT-alapú töréspontkeresés és 5000 ismétléses, egyoldali alsófarkú permutációs teszt (3.6–3.7. alfejezet).

Az 1991/1992-es évhatár öt tématerületnél jelent meg:

1. a nemzetközi kereskedelem és versenyképesség,
2. a költségvetési és fiskális politika,
3. a monetáris politika és pénzügyi rendszer,
4. az európai uniós integráció, valamint
5. az agrárgazdaság és élelmiszerpiacok esetében.

A nemzetközi kereskedelem, a monetáris politika és az európai uniós integráció témájánál az évhatár egyik oldalán álló 1991-es év pontosan egybeesett az adott témához előzetesen kijelölt egyik történeti évvel, ezért az átlagos távolság e három tématerületnél nulla volt.

A távolságalapú permutációs teszt azonban egyik tématerületnél sem eredményezett 0,05-nél alacsonyabb empirikus p-értéket. A legalacsonyabb érték a *Rendszerváltás és gazdasági átmenet* tématerülethez tartozott ($p = 0,227$), ezt a nemzetközi kereskedelem és versenyképesség ($p = 0,273$), majd a monetáris politika és pénzügyi rendszer ($p = 0,326$) követte. Ezek az értékek is meghaladták a választott szignifikanciaszintet.

Az 1991/1992-es évhatár több tématerületen történő megjelenése figyelemre méltó, hipotézisképző leíró mintázat. A permutációs eredmények alapján azonban nem állapítható meg, hogy a PELT által detektált évhatárok összességében közelebb helyezkednének el az előzetesen kijelölt tématerületi fordulópont-javaslatokhoz, mint ami véletlenszerű évkészletek esetében várható.

5. Összefoglalás és következtetések

A tanulmány azt vizsgálta, hogy a magyar gazdaságtörténet előzetesen kijelölt fordulópontjai időben egybeesnek-e a *Külgazdaság* cíkcímeiben megfigyelhető tematikus változásokkal. A leíró eredmények több, történetileg értelmezhető átrendeződést mutattak. A rendszerváltás és gazdasági átmenet témája 1990–1994 között, az európai uniós integráció 1995–2007 között, a gazdaságpolitika és makrogazdaság, valamint a monetáris politika és pénzügyi rendszer pedig a későbbi időszakokban ért el magasabb részesedést. Ezek a mintázatok összhangba hozhatók az érintett időszakok meghatározó gazdasági és gazdaságpolitikai folyamataival, önmagukban azonban nem bizonyítják a történeti események és a folyóirat tematikus változásai közötti kapcsolatot.

A két, eltérő kérdésre irányuló permutációs vizsgálat egyike sem eredményezett 0,05-nél alacsonyabb empirikus p-értéket. Az egyoldali, felsőfarkú időablakos vizsgálatban egyik elmozduláskategória megfigyelt gyakorisága sem haladta meg statisztikailag szignifikáns mértékben a véletlen alapszintet. A mérsékelt pozitív elmozdulások aránya ugyan meghaladta a permutációkkal kapott átlagot, de az eltérés nem érte el a 0,05-ös szignifikanciaszintet ($p = 0,131$). A PELT által detektált évhatárok és a témaerületenként kijelölt történeti évkészletek távolságát vizsgáló, egyoldali alsófarkú próba ugyancsak egyik témaerületnél sem eredményezett 0,05-nél alacsonyabb empirikus p-értéket.

Az 1991/1992-es évhatár öt témaerületnél jelent meg a PELT által detektált töréspontként. Ezek közül háromnál az évhatár egyik oldalán álló 1991-es év pontosan egybeesett az adott témához előzetesen kijelölt egyik történeti évvel. Ez figyelemre méltó, hipotézisképző leíró mintázat, a permutációs eredmények alapján azonban nem különíthető el megbízhatóan a véletlen egybeeséstől.

A kutatás tudományos újszerűsége mindenekelőtt abban áll, hogy egy több mint öt évtizedes folyóirat-állomány tematikus változásait nem kizárólag leíró bibliometriai eszközökkel vizsgálja, hanem az előzetesen meghatározott gazdaságtörténeti fordulópontokat az idősorokból algoritmikusan azonosított töréspontokkal kapcsolja össze, majd az észlelt időbeli megfelelést véletlen alapszinthez viszonyítja. Empirikus szempontból ugyancsak lényeges eredmény, hogy a történetileg jól értelmezhető tematikus átrendeződések ellenére a vizsgálat nem mutatott ki statisztikailag igazolható, rendszeres időbeli kapcsolatot a kijelölt fordulópontok és a folyóirat cíkcímeinek tematikus változásai között.

Ez az eredmény egyben árnyalja a publikációs tartalmak tematikus evolúciójával foglalkozó bibliometriai szakirodalom következtetéseit. A co-word elemzések és a tudományterképezési eljárások régóta abból indulnak ki, hogy a publikációk fogalomhasználatának és témaszerkezetének változása alkalmas lehet egy kutatási terület fejlődésének követésére (Callon et al., 1983; Cobo et al., 2011), és hosszabb idősorokon a témák megjelenése, növekedése és visszaszorulása kvantitatív módszerekkel is feltárható (Han, 2020). A jelen vizsgálat ehhez képest azt mutatja, hogy a tematikus változás kimutathatósága és annak valamely külső történeti eseményhez rendelése két különböző kérdés: az idősorban megfigyelhető vagy algoritmikusan detektálható átrendeződés önmagában még nem igazolja, hogy annak időzítése a feltételezett gazdaságtörténeti fordulópontokhoz kapcsolódik. Ez összhangban áll a töréspontelemzés módszertani irodalmával is, amely szerint az algoritmikusan azonosított töréspontok az alkalmazott modell és paraméterezés mellett elkülönülő

idősorszakaszokat jelölnek, de történeti jelentésük külön értelmezést és ellenőrzést igényel (Killick et al., 2012; Truong et al., 2020).

Elméleti szempontból az eredmények arra utalnak, hogy egy szakfolyóirat tematikus szerkezete nem tekinthető a külső gazdasági környezet egyszerű vagy közvetlen leképeződésének. A gazdasági események és a publikációs témák közötti kapcsolatot közvetítheti többek között a szerzői közösség összetétele, a szerkesztőségi prioritások változása, a kéziratok elkészítésének és megjelentetésének időigénye, valamint magának a tudományos diskurzusnak a belső dinamikája. A történeti periodizáció és a folyóirat tematikus periodizációja ezért nem szükségképpen esik egybe. A negatív statisztikai eredmény ebben az értelemben nem a gazdaságtörténeti korszakolás érvényességének cáfolata, hanem annak empirikus jelzése, hogy a kétféle időbeli szerkezet közötti kapcsolat összetettebb a közvetlen esemény–tematikus reakciómechanizmusnál.

Gyakorlati szempontból a vizsgálat azt jelzi, hogy a folyóiratok hosszú távú tematikus idősorai alkalmasak lehetnek a szerkesztőségi és tudományszervezési önreflexió támogatására. Segítségükkel azonosíthatók a tartósan jelen lévő, felértékelődő vagy visszaszoruló tématerületek, és összevethetők a folyóirat szakmai profiljának, szerzői körének vagy szerkesztési gyakorlatának változásaival. Az eredmények ugyanakkor arra is figyelmeztetnek, hogy az egyes gazdasági válságokhoz, intézményi reformokhoz vagy gazdaságpolitikai fordulatokhoz közeli tematikus csúcsokat nem célszerű automatikusan az adott esemény folyóiratbeli hatásaként értelmezni. A módszer ezért elsősorban diagnosztikai és hipotézisképző eszközként alkalmazható.

Az eredmények értelmezését több módszertani korlát szűkíti. A témabesorolás kizárólag a cíkcímekre épült, amelyek csak részlegesen tükrözik a közlemények tartalmát. A kulcsszólista kézi ellenőrzése egyetlen tématerületre és időszakra terjedt ki. A rendszer több, szándékosan tág kulcsszót – például „adó”, „bank”, „válság”, „növekedés”, „jogi”, „szerződés” és „átmenet” – is tartalmaz, amelyek nem szándékolt összefüggésekben is előfordulhatnak. A teljes kulcsszólista rétegzett mintán végzett, kiterjedt kézi ellenőrzése nem történt meg.

A történeti fordulópontok és a közös korszakhatárok kijelölése részben kutatói döntésen alapult, és nem előzte meg minden eseményre kiterjedő, szisztematikus szakirodalmi feltárás. Az évtartományok tesztévékké alakítása sem minden esetben egységes, előzetesen rögzített szabály alapján történt. A tematikus elmozdulások minősítési küszöbeit az adatok áttekintése után határoztuk meg, ezért a kategóriák és a hozzájuk kapcsolódó összevetések feltáró jellegűek.

Az éves cikkszám ingadozása, az idősor végén rövidülő vizsgálati ablakok, valamint az átfedő időablakokból eredő függőség ugyancsak befolyásolhatta az eredményeket. A PELT büntetőparaméterére nem készült szenzitivitásvizsgálat. Az elemzés továbbá egyetlen folyóiratra vonatkozik, amelynek tematikáját a külső gazdasági környezet mellett a mindenkori szerkesztőség összetétele és szakmai irányultsága, a szerzői közösség, valamint a folyóirat szerkesztési és közlési gyakorlata is alakíthatta.

A kutatás folytatásában ezért indokolt a címek mellett az absztraktok, később pedig – lehetőség szerint – a teljes szövegek vizsgálata. A kulcsszóalapú besorolást független kódolók bevonásával és megfelelő validációs mutatókkal célszerű ellenőrizni. Szükséges továbbá a történeti fordulópontok szisztematikusabb szakirodalmi megalapozása, valamint az időablakok, kategóriahatárok és PELT-paraméterek változtatása mellett kapott eredmények szenzitivitásának elemzése.

Külön kutatási irányt jelenthet a tematikus változások összekapcsolása a folyóirat szerzői és intézményi szerkezetének időbeli átalakulásával. Ez lehetővé tenné annak vizsgálatát, hogy egy-egy tématerület felértékelődése mennyiben kapcsolódott új szerzői csoportok vagy intézmények megjelenéséhez, illetve a szerkesztőségi korszakok változásához. A *Külgazdaság* tematikus változásait hasonló profilú hazai és külföldi folyóiratokkal is célszerű összevetni. Az éves cikkszámok eltérését binomiális vagy béta-binomiális modellezés kezelhetné. Egy ilyen, szélesebb adatbázisra épülő kutatás megalapozottabban vizsgálhatná, hogyan kapcsolódik egymáshoz a gazdaságtörténeti környezet, a szerkesztési gyakorlat, a szerzői közösség és a gazdasági folyóiratok tematikus változása.

Hivatkozások

- Bod, P. Á. (2019). A magyar gazdaságpolitika 1989 és 2019 között. *Gazdaság és Pénzügy*, 6(1), 16–38. <https://doi.org/10.33926/GP.2019.1.2>
- Callon, M., Courtial, J.-P., Turner, W. A., & Bauin, S. (1983). From translations to problematic networks: An introduction to co-word analysis. *Social Science Information*, 22(2), 191–235. <https://doi.org/10.1177/053901883022002003>
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). An approach for detecting, quantifying, and visualizing the evolution of a research field: A practical application to the Fuzzy Sets Theory field. *Journal of Informetrics*, 5(1), 146–166. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2010.10.002>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Green, W. A. (1995). Periodizing world history. *History and Theory*, 34(2), 99–111. <https://doi.org/10.2307/2505437>
- Han, X. (2020). Evolution of research topics in LIS between 1996 and 2019: An analysis based on latent Dirichlet allocation topic model. *Scientometrics*, 125(3), 2561–2595. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03721-0>
- Kaposi, Z. (2002). *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Dialóg Campus Kiadó.
- Killick, R., Fearnhead, P., & Eckley, I. A. (2012). Optimal detection of changepoints with a linear computational cost. *Journal of the American Statistical Association*, 107(500), 1590–1598. <https://doi.org/10.1080/01621459.2012.737745>
- Pénziránytű Alapítvány. (é. n.). *A kétszintű bankrendszer kora*. Letöltés dátuma: 2026. augusztus 23. <https://mnbl00.penziranytu.hu/felkeszitok/a-ketszintu-bankrendszer-kora>
- Truong, C., Oudre, L., & Vayatis, N. (2020). Selective review of offline change point detection methods. *Signal Processing*, 167, 107299. <https://doi.org/10.1016/j.sigpro.2019.107299>
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429–472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>

Mellékletek

1. melléklet: A címek tematikus besorolásához alkalmazott kulcsszavak és egyeztetési szabályok

A cím szerinti témabesorolást egyszerű részszó-, azaz karakterlánc-egyezéssel végeztük. Egy közleményt akkor rendeltünk egy tématerülethez, ha kisbetűssé alakított címe az adott témához tartozó kulcsszólista legalább egy elemét tartalmazta. A részszóegyezés miatt a „kereskedelem” kulcsszó például a „külkereskedelemben” alakra is illeszkedik. A „kereskedelmi” alakot a listában külön szereplő „kereskedelmi” kulcsszó azonosítja.

A keresés nem tett különbséget a kis- és nagybetűk között. Ékezet-normalizálást, morfológiai elemzést és nyelvi szótövezést nem alkalmaztunk. Egyes kulcsszavak – például „agrár”, „vállalati” és „beruházásvéd” – szándékosan olyan formában szerepelnek, amely több toldalékolt vagy összetett alak azonosítását is lehetővé teszi.

Egy közleményt több tématerülethez is hozzárendeltünk, ha címében több tématerület legalább egy-egy kulcsszava előfordult. Ha egyetlen kulcsszó sem illeszkedett, a közlemény az *Egyéb / nem besorolható* technikai maradékkategóriába került. Ez a kategória önálló tématerületként nem szerepel az eredménytáblázatokban. Az ide sorolt közlemények ugyanakkor részei az adott év teljes cikkállományának, ezért a tematikus részesedések nevezőjében figyelembe vettük őket.

A tíz tématerület teljes kulcsszólistája:

Tématerület	Kulcsszavak
Rendszerváltás és gazdasági átmenet	rendszerváltás; átmenet; transition; privatizáció; privatization; állami vállalat; tervgazdaság; piaczgazdaság; kgst után; kgst megszűnt; kgst összeomlás; kgst reformja; kgst-reform
Nemzetközi kereskedelem és versenyképesség	külkereskedelem; export; import; versenyképesség; nemzetközi kereskedelem; trade; competitiveness; komparatív előny; kereskedelmi; kereskedelem
Költségvetési és fiskális politika	költségvetés; fiskális; államháztartás; adó; fiscal; budget; államadósság; deficit
Monetáris politika és pénzügyi rendszer	monetáris; jegybank; árfolyam; infláció; bank; pénzügyi rendszer; monetary; inflation; hitel; valuta
Vállalati gazdaságtan és privatizáció	vállalati; vállalkozás; cégek; corporate; vállalatirányítás; tulajdonosi; menedzsment; vállalatok
Európai uniós integráció	európai unió; eu-; uniós; csatlakozás; integráció; european union; brexit; közösségi
Agrárgazdaság és élelmiszerpiacok	agrár; mezőgazdaság; élelmiszer; agricultural; agrárpiac; food market
Nemzetközi gazdasági jog és befektetésvédelem	jogi; egyezmény; „jog”; működőtőke; beruházásvéd; befektetésvéd; szerződés
Fejlődő országok és globális gazdaság	fejlődő ország; globalizáció; globalization; ázsia; afrika; latin-amerika; kína; china; india; világgazdas
Gazdaságpolitika és makrogazdaság	gazdaságpolitika; makrogazdaság; gazdasági növekedés; konjunktúra; recesszió; economic policy; macroeconomic; gdp; válság; növekedés

Forrás: Saját összeállítás. A *Rendszerváltás és gazdasági átmenet* tématerület a 3.2. alfejezetben ismertett korrekció utáni kulcsszólistával szerepel. A korábbi lista az önmagában álló „kgst” kulcsszót is tartalmazta, amely a KGST-n belüli, szocialista korszakbeli rutinszerű együttműködésről szóló közleményeket is tévesen a tématerülethez sorolta. A javított lista ezért kizárólag a KGST megszűnésére, összeomlására vagy reformjára utaló összetett kifejezéseket tartalmazza.